

Реалізація компетентнісного підходу в історичній освіті щодо формування толерантності передбачає набуття учнями ліцею таких здатностей:

- визначити суттєві ознаки й тенденції розвитку найважливіших явищ і процесів у галузях науки та культури;
- порівнювати і співвідносити досягнення європейської та світової науки й культури з національними;
- визначати основні елементи та характеризувати й порівнювати сучасні моделі інтеркультурної толерантної поведінки та спільної конструктивної діяльності у взаємовідносинах між державами, суспільними структурами, соціальними групами та особами;
- визначати та характеризувати різні системи цінностей, притаманних сучасному суспільству та їх вплив на розвиток суспільства й життя людей.

Список використаних джерел:

1. Аркусінська, А. (2010). Міжкультурна освіта. Балісток: Орт друк.
2. Арцишевська, М.Р. (2011). Інтеграція змісту освіти. Луцьк: РВВ «Вежа».

ФОРМУВАННЯ ГНОСТИЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ З ХІМІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Авдєєва Ольга Юрїївна

ORCID ID: 0000-0001-6550-0776

аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами, асистент кафедри хімії
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Сучасні реалії та модернізація освітньої системи сприяють упровадженню нових державних стандартів в умовах дії закону України «Про освіту», що характеризується актуальною проблемою – формування гностичних умінь учнів з хімії у класній та позакласній діяльності. Концепція «Нова українська школа» дає підстави звернути особливу увагу на необхідність оволодіння учнями вміннями як здатністю до дії та аналітичної діяльності, що обов'язково передбачає формування в них гностичних умінь, які сприятимуть творчому застосуванню набутих знань у практичній діяльності. Проте, проаналізувавши наукові джерела та досвід роботи вчителів хімії закладів загальної середньої освіти, є підстави вважати, що рівень володіння вчителями методикою формування гностичних умінь учнів є недостатнім, що унеможлиблює ефективну реалізацію ними гностичної діяльності.

Метою статті є визначення сутності, структури та деяких особливостей процесу формування гностичних умінь учнів закладу загальної середньої освіти з навчального предмету «Хімія».

Варто зазначити, що сутність поняття «вміння» подано в наукових працях як педагогів, так і психологів. В українському педагогічному словнику

С. У. Гончаренко розглядає вміння як «здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань» [3].

У психологічному словнику-довіднику подається таке визначення поняття: «уміння – це заснована на знаннях і навичках готовність людини успішно виконувати певну діяльність. Уміння є основою майстерності особистості» [5].

На думку С. І. Кисельгофа, вміння – це «оволодіння певною системою операцій і дій, які використовуються людиною в незвичних, нових для неї умовах, доцільну діяльність на основі отриманих знань» [4].

Ми вважаємо, що вміння – це здатність людини свідомо виконувати певні дії на основі використання набутих знань і навичок за змінних умов. На нашу думку, вміння формуються та реалізуються у процесі діяльності.

З погляду С. С. Вітвицької, «гностичні вміння – це вміння аналізувати літературу, досліджувати об'єкт, процес і результат власної праці; аналізувати педагогічну ситуацію та її вплив на розвиток і формування особистості; вивчати індивідуальні й вікові особливості різних категорій учнівської молоді; правильно сприймати та аналізувати соціальні події життя вихованців, їхню поведінку, причини та мотиви вчинків». При цьому, зміст гностичних умінь відображає: «співвідношення відповідності дій вчителя вимогам педагогічної теорії навчання, її закономірностям та принципам, встановленням умов, які забезпечують найбільш успішне проходження навчально-виховного процесу; критичне усвідомлення причин, труднощів та недоліків, що заважають досягненню необхідних результатів; повторення, удосконалення позитивних взірців, перебудова прийомів і дій відповідно з конкретними умовами» [2].

На нашу думку, однією з умов успішного формування гностичних умінь учнів при вивченні хімії є потужна співпраця вчителя та учнів, яка виступає результатом застосування гностичних умінь, проектування приблизного плану їх подальшого розвитку та трансформацію хімічного експерименту з навчального методу в метод наукового пізнання.

Ми розглядаємо гностичні вміння вчителя хімії, як набуту досвідом і в результаті постійних вправ здатність легко та швидко знаходити прийоми раціонального розв'язання професійних завдань, здійснювати на їх основі самостійні й точні дії, операції в змінних умовах, аналізувати власну діяльність, вивчати особливості учнів, досліджувати, керувати їх пізнавальною діяльністю та розвивати здібності, аналізувати, інтерпретувати, узагальнювати. Тобто, майбутній вчитель хімії має володіти системою гностичних умінь і бути готовим до реалізації пізнавальної діяльності в усіх її проявах у закладі загальної середньої освіти. Це стане запорукою формування гностичних умінь учнів як наслідування пізнавальної діяльності вчителя та сприятиме зростанню рівня їх активності в пізнавальній діяльності, розвитку творчих здібностей, потреби у формуванні знань у процесі вивчення хімії як в класній, так і в позакласній діяльності. Адже співпраця вчителя та учня – необхідна та важлива умова успішного формування гностичних умінь, яка здатна підвищити рівень професійної

діяльності вчителя, що призведе до зростання ефективності та вмотивованості навчальної діяльності учня, тобто поліпшить організацію освітньої діяльності як в урочний, так і в позаурочний час.

На наш погляд, вчитель хімії обов'язково має вміти розробляти план формування розвитку гностичних умінь учнів із урахуванням вже наявних та проектувати власну професійну діяльність і пізнавальну діяльність учнів для транспортування системи сформованих гностичних умінь у повсякденне життя та майбутню професійну діяльність учнів, тобто змінні умови.

Варто зазначити, що О. Г. Колосков визначає гностичні (пізнавальні) вміння учнів як «підготовленість до свідомих і точних дій (розумових і практичних)» і «здатність учня послідовно застосовувати всю сукупність навчальних і розумових дій... при вивченні нового матеріалу чи матеріалу, який відрізняється від раніше вивченого, при розв'язанні незнайомих пізнавальних питань і завдань» [1].

Таким чином, гностичні вміння учня з хімії – це усвідомлена здатність до засвоєння та послідовного застосування сукупності навчальних і розумових дій для розв'язання запропонованих завдань на кожному етапі вивчення хімії в змінних умовах, яка формується на основі ґрунтовних знань і попередньо набутих умінь.

Поділяючи різні погляди провідних учених, вважаємо, що основою формування гностичних умінь учнів є не тільки дії, які становлять основу вміння, а й знання та навички, набуті при виконанні інших дій у змінних умовах. Виконуючи однакові або подібні дії, можна набути окремих навичок, які в подальшому зможуть стати компонентом гностичних умінь. Проте, головним у формуванні гностичних умінь має бути спеціально організована діяльність, яка дозволить набути первинний досвід застосування вміння ще на етапі його формування шляхом багаторазового повторення дій і операцій.

Варто зазначити, що ознакою сформованого в учнів гностичного вміння є здатність переносити вже відомі їм розумові прийоми в нові ситуації.

Отже, гностичні вміння учня виступають показником засвоєння та оволодіння ними прийомами навчальної роботи з хімії. У ході вивчення хімії учні застосовують наступні автоматизовані дії – навички:

- використовують хімічну мову;
- читають та вивчають символи хімічних елементів, складають хімічні формули;
- записують умови задач та розв'язують розрахункові задачі за алгоритмом;
- складають рівняння хімічних реакцій;
- застосовують хімічний посуд за призначенням;
- здатні безпечно виконувати основні операції в хімічному експерименті;
- дотримуються правил техніки безпеки та правил поведінки в хімічному кабінеті.

Такі навички виступають основою формування більш складних умінь (прийомів), до яких відносять:

- здатність прогнозувати продукти реакцій, умови проведення реакцій та визначати відсутні елементи рівнянь;
- розв'язування хімічних задач без алгоритмів;
- виконання лабораторного експерименту не лише за інструкцією, а й на власний розсуд (розв'язування експериментальних задач);
- застосування комплексу знань і вмінь для безпечного самостійного виконання хімічного експерименту як елемента наукового пізнання в домашніх умовах (домашній експеримент, експериментальні проекти).

Отже, на основі більш простих умінь поступово формуються складніші, узагальнені, які й визначають рівень хімічної компетентності учнів, а це, в свою чергу, забезпечує розвиток й удосконалення їх здатностей та вмінь пізнавати оточуючий світ, що стає запорукою розкриття індивідуальних особливостей та створює індивідуальну навчальну траєкторію кожного учня.

Таким чином, гностичні вміння виступають основою професійної діяльності вчителя та навчальної діяльності учнів як у класній, так і в позакласній роботі, формуються в тісній співпраці вчитель ↔ учень у постійно змінних умовах та забезпечують успішність учнів не лише в навчанні, а й у майбутній професійній діяльності, оскільки формують систему усвідомлених знань і вмінь, способів реалізації пізнавальної діяльності та її аналізу.

Список використаних джерел:

1. Колосков, А. Г. (ред.) (1984). *Актуальные вопросы методики обучения истории в средней школе*. Москва: Просвещение.
2. Вітвицька, С. С. (1996). *Формування гностичних умінь у студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін як педагогічна проблема*. В Дубасенюк, О. А. & Іванченко А. В. (ред.) *Формування виховних умінь майбутніх педагогів* (с. 87-99). Житомир: ЖДПІ.
3. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
4. Киссельгоф, С. И. (1973). *Формирование у студентов педагогических умений в условиях университетского образования*. Ленинград: ЛГУ.
5. Приходько, Ю. О. & Юрченко, В. І. (2012). *Психологічний словник-довідник*. Київ: Каравела.